

HEBBERECHT PATRICK,
DUCHATEAU KRIS EN
VAN POECK BARBARA *

Het levensverhaal van jongens en jonge mannen van turkse en marokkaanse origine met een instellingsverleden

INLEIDING

In 1999 gaf Marc Verwilghen, toenmalig minister van Justitie, aan Marion Van San de opdracht het aandeel van migranten in de criminaliteitscijfers te onderzoeken (Hebberecht, 2002). Haar onderzoeksrapport oogstte veel kritiek (Van San en Leerkens, 2001). Mieke Vogels, de toenmalige Vlaamse minister van Welzijn, vond bijkomend onderzoek nodig en schreef eind 2001 een openbare aanbesteding uit waarop zeven onderzoeksgroepen reageerden. Twee onderzoeksgroepen kregen de opdracht. Het onderzoeksteam van Marie-Claire Foblets van het Instituut voor Vreemdelingenrecht en Rechtsantropologie van de KULeuven benaderde autochtone jongeren, jongeren van de tweede en derde generatie van Marokkaanse en Turkse afkomst en jonge eerstegeneratiemigranten met een Oost-Europese en Afrikaanse achtergrond (Foblets, Pieters en Djait, 2004).

De Onderzoeksgroep Criminologie en Rechtssociologie van de Universiteit Gent kreeg de opdracht het levensverhaal te reconstrueren van jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst die wegens herhaald plegen van misdrijven in instellingen zaten en van jonge mannen in de gevangenis, met een instellingsverleden (Duchateau, Van Poeck en Hebberecht, 2004).

In deze bijdrage worden een samenvatting en bespreking geboden van laatstgenoemd onderzoek.

Bij het formuleren van het uitgangspunt van dit onderzoek stelden we vast dat sinds de jaren zeventig het thema van de onveiligheid door criminaliteit steeds centraler was komen te staan in het breed maatschappelijk debat, in het politiek discours en in de mediaberichtgeving. De toename van criminaliteit en van onveiligheidsgevoelens werd reeds van in het begin geassocieerd met de aanwezigheid en de toename van vooral Turkse en Marokkaanse migranten en vanaf de jaren negentig ook met illegalen en asielzoekers.

Sinds de electorale doorbraak van het Vlaams Blok in 1991, gevolg van het centraal stellen van het thema vreemdelingen en onveiligheid door criminaliteit, werd in Vlaanderen en in België een veiligheidsdiscours ontwikkeld. Een veiligheidslogica zette zich door in het beleid. Een tendens ontstond waarbij problemen op het vlak van gezin, onderwijs, opleiding, tewerkstelling, cultuur, huisvesting en buurt maar ernstig wer-

* Resp. gewoon hoogleraar criminologie en rechtssociologie Universiteit Gent, licentiaat criminologische wetenschappen en gediplomeerde in de aanvullende opleiding ontwikkelings samenwerking en licentiate in de criminologische wetenschappen en gediplomeerde in de aanvullende opleiding cultuurwetenschappen. Kris Duchateau en Barbara Van Poeck voerden bovenvermeld onderzoek uit in de periode van 1 februari 2003 tot 29 februari 2004 als wetenschappelijk medewerkers van de Onderzoeksgroep Criminologie en Rechtssociologie van de Universiteit Gent.

den genomen en tot beleidsinitiatieven leidden wanneer deze problemen van autochtonen en allochtonen tot overlast en onveiligheidsgevoelens en slachtofferschap van beter gestelde groepen leidden. In dit veiligheidsdiscours werden (vooral jonge, mannelijke) allochtonen als veiligheidsrisico's opgevat die door beleidsmaatregelen gecontroleerd en desgevallend onschadelijk moesten worden gemaakt (Hebberecht, 1997).

Met dit onderzoek wensten wij de reductie van maatschappelijke problemen tot problemen van criminaliteit, overlast en onveiligheid in het veiligheidsdiscours te doorbreken en integendeel de reële onveiligheids- en criminaliteitsproblemen van jonge allochtonen in hun bredere economische, sociale, culturele en politieke context te plaatsen. Daarbij vonden wij het belangrijk de jonge allochtonen van Marokkaanse en Turkse origine tussen 15 en 25 jaar, die wegens het (herhaald) plegen van ernstige misdrijven met politie en justitie in contact waren gekomen, zelf aan het woord te laten over hun leef- en belevingswereld.

Wij concentreerden ons dus op de zogenaamde "harde kern" van allochtone jeugddelinquenten die de laatste jaren centraal staan in het politieke en publieke debat.

In het onderzoek stonden de volgende vragen centraal:

- hoe situeren jeugdige allochtonen tussen 15 en 25 jaar van Marokkaanse en Turkse origine hun ouderschap van ernstige misdrijven in de context van hun gezin, schoolloopbaan, werkervaringen, woonbuurt, vriendenkring en vrijetijdsbesteding?
- hoe ervaren, beleven en definiëren zij de hun omringende allochtone en autochtone wereld en de (cultuur)conflicten tussen beide werelden? Welke opvattingen hebben zij over de relatie tussen mannen en vrouwen? Welke opvattingen huldigen zij over de politiek en over de islam? Welke identiteit bouwen zij op en hoe zien zij hun toekomst? Hoe ervaren zij uitsluiting, discriminatie en racisme op verschillende maatschappelijke vlakken en wat is hun reactie hierop ?
- welke zijn hun opvattingen over en hun ervaringen met het welzijnswerk, de bijzondere jeugdzorg, politie en justitie?
- welke aanbevelingen kunnen op basis van de antwoorden op bovenstaande vragen geformuleerd worden waarmee de Vlaamse Gemeenschap en de grote Vlaamse steden mogelijk rekening kunnen houden bij de bijsturing van hun beleid?

In het verdere verloop van deze bijdrage verduidelijken we het theoretisch uitgangspunt van dit onderzoek. We verantwoorden de methodologische keuze voor het levensverhaal en geven een meer gedetailleerd beeld van de onderzoekspopulatie. Vervolgens schetsen we de grote krachtlijnen van onze onderzoeksbevindingen. Tegen de achtergrond van deze bevindingen situeren we hun herhaald plegen van ernstige misdrijven en hun opvattingen en ervaringen over het welzijnswerk, de bijzondere jeugdzorg, de politie en justitie.

We besluiten met het formuleren van enkele belangrijke aanbevelingen ten aanzien van het Vlaamse en stedelijke beleid.

HET THEORETISCH UITGANGSPUNT

In de literatuur over (allochtone) jeugdcriminaliteit kunnen we een aantal theoretische verklaringsmodellen onderscheiden.

Op de eerste plaats is er de structuralistische theorie, die nogal sterk de nadruk legt op sociaal-economische achterstelling en marginalisering.

Vergelijkbare sociaal-economische structureringsprocessen werken zowel bij autochtone als allochtone jongens in en leiden tot het plegen van bepaalde vormen van crimineel gedrag (Miedema, 2002).

De oververtegenwoordiging van allochtone jongeren aan de onderkant van de samenleving weerspiegelt zich in de hogere participatie van allochtone jongens aan allerlei vormen van delinquent gedrag.

Het tweede theoretisch model legt de nadruk op de factor cultuur bij het verklaren van delinquent gedrag.

In haar proefschrift over het delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland gaat Van San (1998) voornamelijk vanuit culturalistisch perspectief te werk. Zij wijst op de belangrijke invloed van culturele elementen als "eer", "schaamte" en "schan-de" binnen de Curaçaose gemeenschap.

In haar onderzoek naar criminaliteit en criminalisering van allochtone jongeren in België beklemtonen Van San en Leerkens (2001) dat sociaal-economische achterstands-factoren enerzijds en discriminatie vanwege politie en justitie anderzijds, niet langer de hogere criminaliteitscijfers van allochtone jongeren kunnen verklaren. Ook na controle van de werkloosheidsgraad blijven verschillen in criminaliteit immers bestaan. Zo stellen zij bijvoorbeeld vast dat de criminaliteitsgraad onder Marokkaanse jongeren een stuk hoger ligt dan bij Turkse jongeren en dit ondanks de hogere werkloosheids-grad binnen de Turkse gemeenschap.

Ook Bovenkerk en Yesilgöz (1999) houden in hun verklaring van de criminele betrokkenheid van Marokkaanse jongeren rekening met culturele achtergrondfactoren. Zij verzetten zich daarbij wel tegen een al te statische en essentialistische visie op cultuur en etniciteit.

Het aanpassingsperspectief is het derde grote model, waarin naar een middenweg gezocht wordt tussen een structuralistisch verklaringsmodel enerzijds en een culturalistische verklaring anderzijds.

In het aanpassingsperspectief wordt het gedrag van mensen gezien als een combinatie van reacties op de structurele en economische beperkingen van de omgeving én van cultureel aangeleerde patronen.

Sansone (1992) borduurt in zijn onderzoek naar de overlevingsstrategieën van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam verder op het aanpassingsperspectief.

Ook Van Gemert (1998) vertrekt vanuit het aanpassingsperspectief in zijn studie naar criminaliteit van Marokkaanse jongens. Hij verklaart gedrag als een combinatie van reacties op beperkingen in de samenleving en op culturele patronen die zijn aangeleerd.

De sociale controle theorie is het vierde verklaringsmodel. Het uitgangspunt van de sociale controle theorie is dat iedereen vanuit een natuurlijke interesse voor het eigenbelang het in zich heeft om crimineel gedrag te plegen. De vraag is dan ook niet waarom mensen crimineel gedrag vertonen - iedereen heeft die drang in zich - maar wel waarom heel wat mensen er in slagen aan deze criminele drang te weerstaan (Junger, 1991).

De achterliggende idee is dat mensen die sterke bindingen hebben met significanten anderen, sterk betrokken zijn in allerlei conventionele subsystemen en geloven in de dominante waarden van de samenleving, minder snel geneigd zullen zijn om criminaliteit te plegen.

Volgens Junger is de sociale controle theorie perfect in staat om verschillende vormen van deviant en crimineel gedrag te verklaren en dit ongeacht de etnische of culturele achtergrond van de respondenten.

Ook van 't Hoff (1991) wijst op de bruikbaarheid van de sociale controle theorie voor de verklaring van Marokkaanse jeugdcriminaliteit. Terwijl Junger zich beperkt tot externe dwang, moet volgens van 't Hoff ook aandacht worden besteed aan de interne controle vanwege Marokkaanse ouders.

Hans Werdmölder (1990) vertrekt in zijn longitudinale studie "een generatie op drift" enerzijds vanuit een perspectief dat de oorzaak van crimineel gedrag niet zozeer zoekt in persoonlijke factoren, maar eerder in een snel veranderende stedelijke omgeving. Anderzijds gaat hij het proces van randgroepvorming beschrijven door in navolging van de sociale controle theorie na te gaan in welke mate zijn respondenten participeren in de belangrijkste instituties van de Nederlandse samenleving en te controleren in welke mate zijn respondenten zich bij de keuze in hun verdere loopbaan laten leiden door interne en externe controlevariabelen.

In het theoretisch model van waaruit wij vertrokken wordt aandacht besteed aan de structurele (politieke economie) en onmiddellijke (gezin, school, arbeidspositie) oorzaken van het delinquent gedrag, aan de sociale dynamica en de hierbij gemaakte morele keuzes van het delinquent handelen en aan de structurele (overheid) en onmiddellijke (lokale politie, bijzondere jeugdzorg, welzijnswerk, (jeugd)rechtbank) context van de (overheids)reactie op het delinquent handelen (Taylor, Walton and Young, 1973).

Deze verschillende aandachtspunten in ons theoretisch model hebben ongetwijfeld een culturele dimensie. In onze benadering kan echter de culturele context niet los van de socio-economische context bestudeerd worden. Op microvlak creëren mensen op het niveau van cultuur en subcultuur voortdurend oplossingen voor de ervaringen en problemen waarmee zij in hun concrete materiële maatschappelijke positie geconfronteerd worden (Lea and Young, 1993). Op het individuele vlak kunnen de culturele factoren niet los van de concrete maatschappelijke positie worden bestudeerd.

Ons theoretisch model leunt sterk aan bij het aanpassingsperspectief, omdat we van mening zijn dat het gedrag van mensen gezien moet worden als een combinatie van reacties op de structurele beperkingen van de omgeving én van cultureel aangeleerde denkwijzen en gedragspatronen.

DE METHODOLOGISCHE KEUZE VOOR HET LEVENVERHAAL

Bij dit onderzoek opteerden we voor de methode van het levensverhaal.

Met deze methode kan nagegaan worden met welke sociale middelen en met welke figurerende vertogen het leven wordt geconstrueerd. Levensverhalen geven niet alleen

zicht op de betekenissen die aan het leven worden toegekend, maar ook op de cultuur waarmee dat gebeurt. In levensverhalen laten mensen ook zien wat voor verklaringen en rechtvaardigingen zij ontwikkelen voor wat er in hun leven is gebeurd (Nijhof, 2000).

Om inzicht te krijgen in het insiderperspectief van alle individuele respondenten en het veelzijdige kleurenpalet aan ervaringen en opinies zo breed mogelijk aan bod te laten komen, hebben wij ervoor gekozen de interviews op een heel open en vrije manier te benaderen. Het was immers de bedoeling de betrokkenen maximaal de kans te geven om hun verhaal in hun eigen woorden te vertellen. Een open interview lijkt dan ook enigszins op een informeel gesprek tussen twee personen. De interviewer exploreert op een ongebonden manier hoe de respondent tegen bepaalde onderwerpen aankijkt. Daarbij respecteert de interviewer de wijze waarop de geïnterviewde het antwoord vorm geeft. Een belangrijk aspect van het open interview is dat de respondent het gevoel heeft dat zijn antwoord acceptabel en waardevol is (Baarda, De Goede en Teunissen, 1997). De geïnterviewde krijgt een grote vrijheid om zijn of haar levensverhaal te vertellen. Dit betekent niet dat de onderzoeker volledig afzijdig moet blijven. Integendeel, om het risico te ontlopen dat een gesprek de verkeerde kant opgaat en dat er dingen verteld worden die niet relevant zijn voor het onderzoek, is het van belang dat de interviewer bij de les blijft en kan inspringen indien nodig (Nijhof, 2000). Daarom is het belangrijk dat men op voorhand goed weet welke verschillende thema's tijdens het interview ter sprake moeten komen. Concreet betekent dit dat we niet gewerkt hebben met een op voorhand vastgelegde vragenlijst, maar dat we de interviews opgebouwd hebben op basis van een zeer brede set van gespreksonderwerpen. De samenstelling van deze topiclijst was het resultaat van een uitgebreide studie van de theoretische literatuur over ons onderwerp en van het doornemen van de relevante beleidsdocumenten van de Vlaamse Gemeenschap en van de steden Gent, Antwerpen en Mechelen. Voor ons onderzoek waren de volgende aandachtspunten van belang: gezin, onderwijs, werk, religie, de relatie tussen mannen en vrouwen, vrienden en vrije tijd, de woonbuurt, discriminatie, uitsluiting en racisme, politiek en religie, politie, justitieel welzijnswerk en hulpverlening, de instelling en de gevangenis, ouderschap en slachtofferschap, identiteit en toekomstvisie.

DE ONDERZOEKSPOPULATIE

De oorspronkelijke doelstelling was een groep van 40 jeugdige alloctonen van Turkse en Marokkaanse origine te bevragen. Bij de samenstelling van deze populatie zou een verdeling gemaakt worden op basis van vier criteria: etnische origine, geslacht, stedelijke context en leeftijd. Op die manier zouden we tot een onderzoekspopulatie van 20 jongeren uit de leeftijdscategorie tussen 15 en 18 jaar en van 20 jongeren uit de leeftijdscategorie tussen 19 en 25 jaar komen.

De 20 jongeren uit de leeftijdscategorie tussen 15 en 18 jaar zouden worden geselecteerd uit de allochtone jongeren die naar aanleiding van een als misdrijf omschreven feit in de gemeenschapsinstellingen zijn geplaatst. Daarbij zou de volgende verdeling nagestreefd worden: geslacht en instellingsregime: 10 jongens en 10 meisjes uit een gesloten instelling; stedelijke context: ongeveer evenveel jongeren uit Gent, Antwerpen en Mechelen en etnische origine: 10 jongeren van Turkse origine en 10 jongeren van Marokkaanse origine.

De 20 jongeren uit de leeftijdscategorie tussen 19 en 25 jaar zouden worden geselecteerd uit de allochtone jongerenpopulatie met een verleden in een gemeenschapsinstelling. Dit gaf ons de volgende verdeling:

- geslacht en voormalig instellingsregime: 10 jongens uit een gesloten instelling en 10 meisjes uit een gesloten instelling;
- etnische origine: telkens 10 jongeren respectievelijk van Turkse en Marokkaanse origine.
- stedelijke context: ongeveer evenveel jongeren uit Gent, Antwerpen en Mechelen
- al dan niet officiële recidive: ongeveer 10 jongeren die na hun 18 jaar nog met politie en justitie in contact gekomen zijn wegens het plegen van ernstige misdrijven en ongeveer 10 jongeren die na hun 18 jaar officieel geen ernstige misdrijven meer hebben begaan.

Dankzij de vlotte medewerking van de directies van de Vlaamse Gemeenschapsinstellingen De Kempen en De Zande en van de Federale Instelling De Grubbe en de inspanningen van het opvoedend personeel, hebben we geen enkel probleem ondervonden om het voorgenomen aantal van 20 minderjarige respondenten ook effectief te halen.

We ondervonden wel moeilijkheden om binnen de groep van minderjarige respondenten de voorgenomen verdeling te vinden. Dit bleek onmogelijk omwille van de samenstelling van de groep allochtone minderjarigen in deze instellingen naar geslacht, etnische origine en woonplaats. Zo was het vooral moeilijk om vrouwelijke respondenten te vinden. Verspreid over de hele veldwerkfase, die meer dan een half jaar in beslag heeft genomen, hebben we in de instellingspopulatie van Beernem slechts drie meisjes kunnen vinden die aan alle criteria van het onderzoek voldeden. De vooropgestelde gelijke verdeling tussen het aantal Turkse en Marokkaanse jongeren werd niet gehaald omdat vooral Marokkaanse jongeren sterk vertegenwoordigd bleken te zijn binnen de instellingspopulatie in Vlaanderen. Ook een evenwicht in de samenstelling van de onderzoekspopulatie naar stedelijke context (Antwerpen, Gent, Mechelen) konden we niet realiseren. Van alle minderjarige respondenten die we in de instellingen hebben gecontacteerd, bleek immers een overgroot deel van Antwerpen afkomstig te zijn.

Wat de samenstelling van de meerderjarige respondenten betreft, bleek het een bijna onmogelijke opdracht te zijn om 19 tot 25 jarige jongeren van Marokkaanse en Turkse origine met een instellingsverleden te vinden die na hun instellingsperiode niet meer officieel met politie en justitie in aanraking waren gekomen. In vele gevallen weigerden veldwerkers immers om als contactpersoon tussen ons en de respondenten te fungeren. Uiteenlopende redenen werden hiervoor ingeroepen. Zo vonden sommigen dat de betrokken jongeren niet meer herinnerd mochten worden aan hun instellingsverleden. Anderen riepen hun beroepsgeheim in.

Uiteindelijk hebben we slechts twee personen kunnen vinden die na hun meerderjarigheid niet meer met politie en/of justitie in aanraking zijn gekomen. Omwille van de tijdsdruk van het onderzoek hebben we de aandacht moeten verleggen naar het vinden van meer meerderjarige recidivisten dan aanvankelijk gepland. Om deze personen te vinden hebben we contact opgenomen met de gevangenen van Gent, Antwerpen, Leuven-Centraal en Brugge.

Ook hier ondervonden we moeilijkheden om onder de meerderjarige respondenten, die na hun instellingsverleden opnieuw met politie en justitie in contact waren gekomen, de voorgenomen verdeling naar geslacht, etnische origine en woonplaats te

vinden. Zo hebben we in de gevangenissen geen enkele vrouwelijke Marokkaanse of Turkse gedetineerde gevonden, die vroeger in een instelling had gezeten. Verder was er een nog duidelijker overwicht van Marokkaanse personen. Ook het overwicht van respondenten uit Antwerpen was bij de meerderjarige onderzoekspopulatie aanwezig.

Samenvattend kunnen we stellen dat onze onderzoekspopulatie bestond uit 37 respondenten: 20 minderjarigen en 17 meerderjarigen. Omdat we bij 18 van hen een follow-up interview hebben gedaan, betekent dit dat we in totaal 55 interviews hebben afgenomen.

Een eerste opvallende vaststelling is de grote oververtegenwoordiging van mannelijke respondenten. 34 van de 37 geïnterviewde personen (17 minderjarigen en 17 meerderjarigen) zijn van het mannelijk geslacht. Onder de minderjarigen van Marokkaanse en Turkse origine in de Vlaamse instellingen konden we slechts drie minderjarige meisjes bevragen. Deze interviews zijn niet verwerkt in deze bijdrage over ons onderzoek.

Een tweede opvallend kenmerk van onze respondentengroep is de oververtegenwoordiging van jongeren van Marokkaanse origine in vergelijking met het aandeel van jongeren van Turkse afkomst. 14 minderjarigen waren van Marokkaanse afkomst en slechts 6 van Turkse origine. Onder de meerderjarige bevrageerden waren 13 van Marokkaanse origine en slechts 4 van Turkse afkomst.

Een laatste opvallend kenmerk van de onderzoekspopulatie is de sterke oververtegenwoordiging van jongeren uit de grootstedelijke context van Antwerpen.

Onder de minderjarige respondenten kwamen 14 uit Antwerpen, 2 uit Gent, 2 uit Mechelen en nog twee uit een andere Vlaamse stedelijke context. Van de 17 meerderjarige respondenten woonden er 13 in de grootstedelijke context van Antwerpen en waren er telkens maar twee afkomstig uit het Gentse en het Mechelse.

DE GEZINSSITUATIE VAN DE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN

Alle bevragede minderjarigen van Marokkaanse origine waren in België geboren. Dit was ook het geval voor een meerderheid van de meerderjarigen van dezelfde origine.

Van de 25 bevragede jongeren van Marokkaanse origine was slechts één ouderpaar gescheiden en één vader overleden.

Alle vaders hadden jarenlang in België als ongeschoolde arbeider gewerkt. De meeste waren nu met pensioen, werkloos of arbeidsongeschikt.

Een grote meerderheid van de moeders was huisvrouw.

Een duidelijke rolverdeling was in de opvoedingssituatie aanwezig. De vader was afstandelijk en strikter ten aanzien van zijn kinderen. Voldeden de zonen niet aan de verwachtingen dan werden ze desnoods met de harde hand gedisciplineerd. Oudere broers ondersteunden vaak die disciplinerende taak van de vader. De moeder was meer begripelijk en tolerant tegenover de zonen en vormde als het ware een klankbord voor hen. Een meerderheid van de jongeren aanvaardde deze wijze van opvoeding en was er ook voorstander van. Bij enkele meerderjarige jongeren van Marokkaanse origine groeide een weerstand tegen deze harde manier van opvoeden.

Alle Marokkaanse ouders hadden nog een sterke band met het moederland.

Zeer uitzonderlijk had een vader van de bevragede jongeren zelf met politie en justitie te maken gehad. De helft van de minderjarige jongeren van Marokkaanse origine had een oudere broer die in een gesloten instelling of gevangenis had gezeten.

De gezinssituatie van de bevroagde jongeren van Turkse origine vertoonde op een aantal vlakken wel een ander beeld dan dit van de Marokkaanse jongeren. Zo waren drie op vijf bevroagde minderjarigen in Turkije geboren en op latere leeftijd naar België gekomen. De vier meerderjarigen waren daarentegen in België geboren.

Zes vaders hadden als arbeider gewerkt of werkten nog als arbeider. Drie vaders waren zelfstandigen. Een meerderheid van de moeders werkte ook in de zaak of buitenshuis.

Een opvallend verschil met de Marokkaanse gezinssituatie was dat zeven op de negen ouders gescheiden waren.

Onder de minderjarigen van Turkse origine waren een aantal gevallen waar de vader en/of broer(s) met politie en justitie contact hadden gehad. Dit vonden we niet terug onder de meerderjarigen van Turkse origine.

Hetzelfde opvoedingspatroon en dezelfde taakverdeling als bij de Marokkaanse vaders en moeders kwamen hier tot uiting.

DE ONDERWIJS - EN WERKSITUATIE VAN DE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN

De onderwijssituatie

Over het algemeen stelden we vast dat de bevroagde groep allochtone jongens en jonge mannen zich kenmerkte door een verstoorde schoolloopbaan. De respondenten hadden doorgaans een lang parcours afgelegd, waarbij zij steeds opnieuw afzakten naar een lagere studierichting. Uit de levensverhalen bleek dat de meerderheid van de respondenten eindigde in het beroeps- of deeltijds onderwijs.

Bijna de helft van de respondenten volgde deeltijds onderwijs. Bijna de helft van de minderjarige jongeren van Marokkaanse en Turkse origine was zelfs niet in een school ingeschreven.

Het liep vaak fout door gedragsproblemen op school en door vechtpartijen met zowel medeleerlingen als leerkrachten. Omwille van lessen die hen niet boeiden, een beperkte betrokkenheid bij de leerstof of uit reactie op problemen, spijbelden zij samen met vrienden. Het spijbelen in groep en het hiermee samengaannde rondhangen op straat vormden vaak de eerste aanzet tot het plegen van delinquentie.

Enkele uitzonderingen die voor hun plaatsing nog niet in dit watervalstelsel waren terechtgekomen, zagen hun ambities ten gevolge van het politieel en justitieel ingrijpen en van het verblijf in de gesloten instelling afgebroken worden.

Verder stelden we bij de meeste jongeren van Marokkaanse en Turkse origine vast dat hun ouders veel belang hechtten aan de school maar hun kinderen niet de nodige ondersteuning konden geven.

Een minderheid van de bevroagde jongeren was tevreden met de ondersteuning vanuit de Centra voor Leerlingen Begeleiding. Voor een meerderheid lag de drempel evenwel te hoog om een beroep te doen op deze centra. De afwijzing van concentratiescholen was algemeen onder de jongeren. De kwaliteit van het onderwijs was er vaak te laag en jongeren daagden elkaar voortdurend uit. Het aanleren van de autochtone taal werd bemoeilijkt.

De werksituatie

Alle minderjarige jongeren hadden reeds werkervaring, vooral in allerhande types van ongeschoolde arbeid. Deze opvallende vaststelling gold ook voor de meerderjarige jongens.

Wanneer de jongeren in een werksituatie stapten was dit doorgaans voor een korte duur. Meestal gaven ze het werk zelf op. Soms werden ze hiertoe gedwongen.

Slechts een minderheid gaf expliciet aan dat zij in het zwart hadden gewerkt.

In een aantal gevallen werden de jongeren op een weinig correcte wijze behandeld door hun werkgever.

Geld verdienen bleek voor de meeste jongeren het belangrijkste motief te zijn.

Jongeren van Turkse origine vonden doorgaans thuis of bij familieleden of bij andere leden van de gemeenschap werk. Minderjarigen van Marokkaanse origine waren vooral aangewezen op vrienden, VDAB en interim-kantoren om aan werk te geraken. In een aantal gevallen werd discriminatie vermeld bij het zoeken naar werk. Van concrete ondersteuning bij het zoeken naar werk was in veel gevallen geen sprake. Weinig jongeren vonden de weg naar opleidingsprogramma's die de VDAB aanbood.

DE WOONBUURT, VRIENDENKRING EN VRIJETIJSBESTEDING VAN DE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN

De woonbuurtsituatie

Een meerderheid van de jongeren van Marokkaanse afkomst woonde in buurten waar de allochtone bevolking een meerderheid vormde. Meer en meer migranten uit andere landen dan Marokko en Turkije kwamen in hun buurten wonen. Slechts een minderheid van de bevraagde Marokkaanse jongeren leefden in buurten met vooral autochtone bewoners. De Marokkaanse jongeren konden gemakkelijk verschillen in drukte, netheid en mentaliteit aangeven tussen de buurten waar Marokkanen leefden. De jongeren van Turkse origine woonden in buurten waar de allochtone bevolking een meerderheid vormde. Enkelen maakten duidelijk een onderscheid tussen arme en rijkere buurten waar Turken woonden.

De meeste jongeren woonden graag in hun buurt, voelden zich er thuis en in de meeste gevallen veilig. Zij kenden de plegers van criminaliteit die in hun buurt woonden of waren ermee bevriend. Sommigen beweerden als delinquent een status te hebben in hun buurt. De meeste jongeren identificeerden zich sterk met hun woonbuurt.

Diverse soorten van conflicten werden aangehaald wanneer het over conflictsituaties in de buurt ging. Vooreerst werden conflicten vermeld tussen (oudere) buurtbewoners - ook van Marokkaanse origine - en sommige Marokkaanse jongeren uit de buurt wegens (nacht)lawaai en allerhande vormen van overlast. Aan de vragen van deze bewoners om minder last te berokkenen werd maar gevolg gegeven als ze dit op een redelijke en respectvolle manier formuleerden. Beledigende of racistische tussenkomsten van bewoners of het inroepen van politie leidden alleen maar tot escalatie. Sommige jongeren vermeldden dat in een aantal gevallen bewoners niet meer durfden reageren uit vrees voor represailles. Enkele jongeren van Marokkaanse origine gaven zelf aan dat zij met hun optreden de reputatie van de Marokkaanse gemeenschap op het spel zetten.

Verschillende keren werd als bron van andere buurtconflicten melding gemaakt van racistische jongeren (skinheads) van andere autochtone buurten die in hun buurt (verbaal) geweld kwamen plegen tegen Marokkaanse jongeren.

Door jongeren van Marokkaanse en Turkse origine werden verder ook conflicten vermeld met jongeren van dezelfde origine uit andere buurten van hun stad en zelfs uit buurten van andere steden. Kost wat kost werd belet dat allochtone jongeren van buiten hun buurt in hun buurt criminaliteit kwamen plegen.

Volgens de bevroegde jongeren werd in de armere migrantenbuurten meer criminaliteit gepleegd dan in de rijkere allochtone en autochtone buurten. In deze achtergestelde buurten was het ook onveiliger.

De vriendenkring en de vrijetijdsbesteding

De meeste jongeren hadden zowel autochtone als allochtone vrienden van verschillende etnische origine. De autochtone vrienden kenden ze van school. Deze zetten hen niet aan tot het plegen van delinquentie. De vrienden met dezelfde etnische origine kenden ze vanuit hun buurt. Met sommige van die vrienden werd delinquentie gepleegd.

Het vertrouwen in die vrienden was vaak zoek, aangezien het risico om verklikt te worden reëel was. Vooral op latere leeftijd zagen de respondenten in dat het niet om echte vrienden ging.

Bij de meeste jongeren was voetbalsport of één of andere gevechtssport populair. Zij waren niet aangesloten bij een jeugdvereniging. Jongeren van Marokkaanse origine bezochten vaak jeugdhuizen waar vooral allochtonen kwamen. Vanaf een bepaalde leeftijd haakten zij om verschillende redenen af (te strakke regels, voelen zich te oud,...). Jongeren van Turkse origine voelden zich minder aangetrokken tot jeugdhuizen omdat ze er geen gelijkgestemde jongeren aantroffen.

Uit de voorbeelden die een aantal bevroegde jongeren zelf gaven bleken ze zelf vanuit de buurt verschillende activiteiten te organiseren.

Bij het ouder worden speelde drugsgebruik meer onder jongeren van Marokkaanse origine dan onder jongeren van Turkse origine een grote rol. Een aantal Marokkaanse en Turkse jongeren hadden ook ervaring met gebruik van harddrugs.

In het rondhangen op straten en pleintjes en bij het bezoeken van cafés en discotheken ontmoetten sommige jongeren andere delinquenten. Vanuit deze contacten werden vaak delicten gepland en gepleegd. Vele ouders waren het niet eens met het drugsgebruik en het uitgaansgedrag van hun kinderen.

DE OPVATTINGEN OVER MANNEN EN VROUWEN, RELIGIE, POLITIEK, IDENTITEIT EN TOEKOMST VAN DE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN

Opvattingen over mannen en vrouwen

Een meerderheid van de bevroegde jongeren van Marokkaanse en Turkse origine had een machobeeld van wat een man hoort te zijn of hoort te doen. Een man hoort auto-noom te zijn en zijn eigen eer en de eer van zijn familie, vooral van zijn moeder en zijn zussen, te verdedigen. Bij sommigen hoorden roken en het gebruiken van drugs ook bij het mannelijk stoer zijn.

Een meerderheid van de jongens tussen de 15 en 25 jaar maakte een onderscheid tussen meisjes waarmee men zich vermaakt (ook seksueel) en de (potentiële) huwelijkskandidate. In de meeste gevallen waren de vriendinnen van autochtone of andere vreemde (niet-islamitische) origine. De meeste jongens van Marokkaanse en Turkse origine verkozen deze meisjes als vriendin omdat zij problemen wilden vermijden met de ouders en broers van meisjes uit hun eigen gemeenschap en ook wel omdat deze meisjes zich meer lieten welgevallen. Toch waren er ook enkele Marokkaanse en Turkse jongens die met meisjes uit hun gemeenschap bevriend waren zonder dat zij al meteen trouwplannen hadden.

De meeste jongens van Marokkaanse en Turkse origine hadden een vrij traditioneel beeld van de geschikte huwelijkskandidate. Zij moest maagd zijn wanneer ze huwde, deftig gekleed lopen, niet roken en drinken, een goede inborst hebben, zachtaardig zijn en moslima zijn.

Over de traditionele rolverdeling in het huwelijk waren de meningen meer verdeeld. Meer Turkse jongens dan Marokkaanse weken in hun visie af van de traditionele taakverdeling in het huwelijk. Zij wilden ook bijdragen tot de huishoudelijke taken en hadden geen bezwaar dat hun echtgenote buitenshuis zou werken. De meeste jongens van Marokkaanse en Turkse origine waren streng ten aanzien van afwijkingen van het traditionele vrouwenbeeld door hun zussen. Zij waren beduidend minder tolerant tegenover de afwijkende levenswandel van hun zussen dan deze van henzelf.

Opvattingen over de Islam

Alle jongens van Marokkaanse origine bekenden zich tot de islam. Gevraagd naar de beleving van hun godsdienst vonden we alle schakeringen terug van diepgelovig tot niet praktiserend. Bij sommige jongens van Turkse origine was de band met de islam losser of zelfs onbestaand. De gelovige jongeren konden moeilijk onder woorden brengen waarom zij geloofden. Zij associeerden dan ook de islam in de eerste plaats met hun volk, hun gemeenschap en hun gezin. Hun geloof werd in de meeste gevallen niet als een persoonlijke identiteit opgevat.

In een aantal gevallen klaagden gelovige jongens aan dat zij hun godsdienst niet ten volle konden beleven doordat zij bij maaltijden geen alternatief kregen voor varkensvlees, zij de ramadan niet volledig volgens de regels konden naleven en de imam niet altijd even toegankelijk was als de vertegenwoordigers van andere godsdiensten.

Vele respondenten gaven toe dat zij in strijd met de regels van de islam leefden wanneer zij rookten, seks voor het huwelijk hadden en criminaliteit pleegden. Het islamitisch geloof miste dus zijn preventieve werking ten aanzien van het plegen van misdrijven, net zoals het christelijke geloof, zo relativeerde een respondent.

Over het dragen van een hoofddoek bestond geen eenstemmigheid onder de respondenten. Toch verlangde een meerderheid dat hun toekomstige partner een hoofddoek draagt.

Politieke opvattingen

Uit de levensverhalen van sommige jongeren van Marokkaanse en Turkse origine bleek een desinteresse voor politieke en maatschappelijke vraagstukken. Anderen daarentegen uitten genuanceerde en soms tegengestelde opvattingen over binnenlandse en buitenlandse politieke aangelegenheden.

De meeste bevroegden hadden gemengde gevoelens en waren soms vrij kritisch ten aanzien van de Arabisch - Europese Liga (AEL), een beweging die opkomt voor de belangen van moslimmigranten in Europa. Zij gingen akkoord dat jongeren zich verzetten tegen hun situatie van discriminatie en uitsluiting maar dit verzet mocht niet ontaarden in rellen. Sommigen verweten Abou Jahjah, de Belgisch-Libanese oprichter en voorman van de AEL, het verzet van jongeren te misbruiken voor eigen glorie.

Het Vlaams Blok werd unaniem afgewezen maar vele bevroegde jongeren waren er zich van bewust dat zij met hun criminaliteit bijdroegen tot het succes van deze politieke partij. Na het beëindigen van ons onderzoek veranderde het Vlaams Blok op 14 november 2004 zijn naam in Vlaams Belang. De definitieve veroordeling van drie ondersteunende vzw's van het Vlaams Blok wegens racisme op 9 november 2004 lag aan de basis van deze naamswijziging.

Enkele jongeren zowel van Marokkaanse als Turkse origine bekritiseerden merkwaardig genoeg onze verzorgingsstaat voor de sociale voorzieningen ten aanzien van werklozen en vluchtelingen.

In verband met de bestrijding van criminaliteit suggereerden de meeste jongeren overheidsmaatregelen die jongeren weghouden van delinquente vrienden zoals de verbetering van de kwaliteit van en de ondersteuning in het onderwijs, het scheppen van werkgelegenheid, de financiering van initiatieven zoals jeugdhuizen die de jongeren van de straat houden. Zij vroegen ook meer discipline in het onderwijs. Sancties van justitie moesten streng zijn maar correct en rechtvaardig. Jongeren van 12, 13 jaar mochten niet opgesloten worden in instellingen. De jongeren stonden eerder sceptisch ten aanzien van het Marokkaanse buurtvader project. Zij vreesden dat de zogenaamde probleemjongeren, die de doelgroep van dit project zijn, vanuit een gebrek aan respect voor deze vaders toch niet naar hen luisteren.

Opvattingen over identiteit en toekomst

Een minderheid van minderjarigen en meerderjarigen van Marokkaanse afkomst stond zonder enige reserve positief tegenover Marokko. De meerderheid van deze jon-

geren hadden een ambivalente houding ten aanzien van hun land van herkomst. Aan de ene kant zijn er polygamie, gearrangeerde huwelijken en vooral veel armoede. Aan de andere kant komt discriminatie wegens etnische origine er niet voor en deze discriminatie weegt juist zwaar op deze jongeren. De sociale voorzieningen zijn in Marokko veel minder uitgebouwd dan in België. De armoede in Marokko is dan ook groot. Volgens bepaalde jongeren wordt armoede er anders beleefd dan in België. Aangezien de consumptiecultuur er minder dominant is dan hier, voelen armen zich minder uitgesloten en worden zij daar meer gerespecteerd.

Alleen onder de meerderjarigen van Marokkaanse herkomst had een aanzienlijke groep geen enkele band meer met het land van hun ouders.

Onder de jongeren van Turkse origine namen een aantal een positieve houding in ten aanzien van Turkije. Anderen stonden integendeel negatief ten aanzien van hun land van herkomst.

Opvallend was dat de helft van de minderjarigen en de meerderheid van de meerderjarigen van Turkse origine nu meteen wilden terugkeren naar Turkije. Verschillende meerderjarigen van Turkse origine die op het ogenblik van de bevraging gedetineerd waren in België, wilden terugkeren wanneer zij over voldoende geld beschikten. Enkel wilden in Turkije hun legerdienst doen, ook om zich aan hun criminogene omgeving en vrienden te onttrekken.

Ook een meerderheid van minderjarigen van Marokkaanse origine wilde terugkeren naar Marokko wanneer ze oud zouden zijn. Wel wilden sommigen reeds nu hun kinderen in Marokko laten opvoeden. De hang om terug te keren naar hun land van herkomst was minder groot onder de meerderjarigen van Marokkaanse origine.

Alleen onder minderjarigen van Marokkaanse origine voelde de helft zich op de eerste plaats Marokkaan. Onder de meerderjarigen was dit aantal kleiner. De meesten voelden zich noch Belg, noch Marokkaan of soms Marokkaan in België en Belg in Marokko.

De minderjarigen van Turkse origine voelden zich Turks. Onder de meerderjarigen waren er ook enkelen die zich Belg of Turk voelden al naargelang van de plaats waar zij zich bevonden.

Jongeren van Marokkaanse origine vonden het typisch Marokkaans om niet over voorhuwelijkse seks te praten, geen vragen te stellen over het leven van de ouders, respect te hebben voor de ouders, traditionele opvattingen te hebben over de relatie tussen mannen en vrouwen, respect af te dwingen en het voor elkaar op te nemen. De keerzijde van de Marokkaanse mentaliteit noemden ze asociaal, jaloers en agressief zijn, altijd ruziën en vechten. De Belg werd volgens hen gekenmerkt als een goed, rustig, maar gierig persoon, die geen respect heeft voor zijn ouders, leeft volgens de klok, zich aan afspraken houdt maar vlugger verklikt en daarom minder snel te vertrouwen is. Zij hadden geen goed woord over voor migranten uit Centraal en Oost-Europa.

De jongeren van Turkse origine waren minder éénstemmig over de Turkse en Belgische aard en mentaliteit.

Voor de bevroegde jongens betekende integratie zich niet opsluiten in de eigen gemeenschap. Integratie was voor hen vooral een mannenzaak en minder voor meisjes en vrouwen. Dit was minder uitgesproken het gevoel bij jongens van Turkse origine.

Wat hun toekomst betrof wilde een meerderheid van de minderjarigen een diploma halen. De anderen onder hen wilden in een meerderheid van gevallen werk, een vrouw en kinderen. De meeste wilden weg uit hun buurt of zelfs uit België om te ontsnappen aan de roddel maar vooral aan de vrienden die hen op het delinquente pad brachten.

DE VISIE VAN DE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN OP HUN DELINQUENTE LOOPBAAN

De misdrijven waarvoor de jongeren van Marokkaanse en Turkse origine waren opgesloten in een instelling of gevangenis waren vooral diefstallen met geweld (inbraak, straatroof, handtassendiefstal, gewapende overval) en vormen van geweldpleging vooral naar aanleiding van vechtpartijen omwille van vrouwen, racistische beledigingen en dronkenschap. Verder werden hen verkeersovertredingen, drugsgebruik en -handel, vandalisme, afpersing... ten laste gelegd.

De bevraagde jongeren spraken minder vlot over de hen ten laste gelegde feiten. Verschillende jongeren ontkenden betrokken te zijn bij de hen ten laste gelegde misdrijven of bij sommige ervan. Slechts een minderheid erkende schuldig te zijn. Vooral jongeren van Marokkaanse origine rapporteerden feiten waarvoor zij naar eigen zeggen niet met politie en justitie in contact gekomen waren.

De meeste jongeren van Marokkaanse en Turkse origine situeerden het begin van hun delinquente loopbaan in de contacten met vrienden van dezelfde origine in dezelfde woonbuurt. Het ging om vrienden die net als zij door het achtergesteld karakter van de buurt en door de hoge werkloosheid die er heerste en door de afwezigheid van conformistische rolmodellen reeds ervaring hadden met het plegen van misdrijven. Problemen op school en spijbelgedrag versterkten dit verzeild geraken in een delinquente vriendenkring. Eenmaal de stap gezet moest je verder meedoen als je je vrienden wilde behouden. Na de eerste stappen leerde je pas echt de criminele mogelijkheden kennen. De stap naar grotere en meer gewaagde vormen van criminaliteit werd kleiner. Men wende vrij vlug aan het plegen van de delinquente feiten en vooral aan de dure leefstijl die ermee gepaard ging.

De motieven die de jongeren opgaven waren geld verdienen - dat zij niet op de reguliere arbeidsmarkt konden verdienen - en het nastreven van kicks en avontuur. Het geweld dat zij hierbij pleegden weten zij aan diepgewortelde frustratie en woede en ook in een aantal gevallen aan de invloed van drugs. Opvallend was vast te stellen dat bepaalde handelszaken de door de jongeren gestolen goederen heelden. De opbrengst van de diefstallen werd gespendeerd aan het kopen van merkkledij, GSM's, juwelen, brommers, schoenen en aan het dure uitgaansleven. Door hun dure leefstijl bouwden zij status en reputatie op en konden zij gemakkelijker (autochtone) meisjes versieren.

De delinquente vriendenkring was niet alleen belangrijk bij het zetten van de eerste stappen in de delinquente loopbaan maar speelde ook een rol bij de ontwikkeling en het verdere verloop ervan. Wanneer voor het plegen van een misdrijf in bende werd geopereerd leefde bij de jongeren angst om verklikt te worden. Gaandeweg werd het plegen van misdrijven meer georganiseerd. Het plegen van misdrijven kwam centraler te staan in hun leven en ze werden professioneler.

De meerderjarige jongeren van Marokkaanse en Turkse origine gaven aan dat de jongere generatie delinquenten met meer geweld hun misdrijven plegen en dat de oudere generatie criminelen meer georganiseerd opereert en zich indekt door bijvoorbeeld een VZW op te richten. Merkwaardig was hun voorspelling dat leden van recentere migraties een groter aandeel zullen hebben in de gepleegde criminaliteit dan de Marokkaanse en Turkse etnische minderheden en dat hun modus operandi nog gewelddadiger zal zijn.

Uit de levensverhalen van de bevroegde jongeren bleek verder dat de ouders helemaal niet opgezet waren met de misdrijven die ze pleegden. Hun ouders trachtten hen terug op het rechte pad te brengen. Wanneer de jongeren met politie en justitie te maken kregen bleven de meeste ouders hun kinderen ondersteunen. De jongeren gaven aan dat om met hun delinquent of crimineel verleden te breken zij hun vrienden en de buurt en soms zelfs de stad van hun delinquente vrienden moeten verlaten en vrienden moeten zoeken die school lopen of werken.

Gevraagd naar hun houding ten aanzien van de slachtoffers reageerden de meeste jongeren nogal ambivalent. Eigenlijk lag de herinnering aan de slachtoffers een beetje achter hen. De meeste wilden zich de slachtoffers niet herinneren uit schaamte. Ten aanzien van bepaalde slachtoffers reageerden enkele jongeren zonder emoties. Enkele slachtoffers werden zelfs onder voortdurende dreiging gehouden.

Wanneer naar hun eigen slachtofferschap gepeild werd, bleek een kleine minderheid in familiale context het slachtoffer geweest te zijn van gewelddadige opvoedingspraktijken. Maar ook slachtofferschap van verschillende vormen van diefstal en geweld werd gerapporteerd.

DE OPVATTINGEN EN ERVARINGEN VAN DE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN MET DE POLITIE, DE BIJZONDERE JEUGDZORG, HET WELZIJSWERK, JUSTITIE, DE INSTELLINGEN EN GEVANGENISSEN

Opvattingen over en ervaringen met de politie

De meeste jongeren van Marokkaanse en Turkse origine hadden in hun contacten met politiemensen positieve en negatieve ervaringen. Zij hadden contacten gehad met politiemensen die correct, beleefd en niet-discriminerend optraden en hun job naar behoren uitoefenden. Meer oudere dan jonge agenten wisten volgens hen hoe zij zich moesten gedragen ten aanzien van allochtone jongeren.

De jongeren van Marokkaanse en Turkse origine haalden ook vele verhalen aan van negatieve ervaringen met politiemensen. Willekeurige pascontroles werden vermeld. Meer dan eens werd het voorbeeld gegeven van dezelfde agent die dezelfde allochtone jongere meerdere keren op één dag controleerde op zijn identiteit. Het aanwenden van buitenproportioneel geweld bij aanhouding en ondervraging werd verschillende keren door de bevroegde jongeren aangehaald. Hierbij werd ook vermeld dat dit onbehoorlijk politieoptreden een negatieve impact had op het gezin. In de voorbeelden van negatieve ervaringen met politiemensen ging het meer om jonge en onervaren agenten dan om oudere agenten.

De allochtone jongeren verwachtten van de politie dat zij respectvol, vriendelijk, beleefd, behulpzaam en niet-discriminerend optreedt. Zij moeten hun job uitoefenen zonder misbruik te maken van hun macht. Het geweld dat aangewend wordt moet evenredig zijn met de bedreiging die de allochtone jongere veroorzaakt. Voor sommige jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst moet de politie ook raad kunnen geven aan de jongeren en moet af en toe in vertrouwen kunnen genomen worden.

Verder waren de opvattingen van jongeren van Marokkaanse en Turkse origine verdeeld over de wenselijkheid van agenten van hun origine in het politiekorps. Voor enkelen maakte het geen verschil uit of een agent van autochtone of allochtone origine is. Voor sommigen traden agenten van Marokkaanse en Turkse origine agressiever op tegen jongeren met dezelfde etnische afkomst. Ze gedragen zich ook meer als macho's.

Anderen verkozen de aanwezigheid van allochtone agenten in een politiekorps. Zij kunnen een voorbeeldfunctie vervullen voor jongeren van dezelfde origine. Zij kunnen beter en met meer respect omgaan met allochtone jongeren. Zij kunnen zich beter inleven in de wereld van deze jongeren en zien beter het verschil tussen een delinquente groep allochtone jongeren en een rondhangende groep van keutelende allochtone jongeren. Agenten van Marokkaanse en Turkse origine gaan volgens deze bevroegde jongeren minder hun boekje te buiten omdat zij represailles (bedreigingen, geweldpleging...) van hun eigen gemeenschap vrezen.

De meeste allochtone jongeren die slachtoffer werden van misdrijven gaven toe slechts een geringe bereidheid te hebben om hiervan aangifte te doen. De redenen die zij hiervoor inriepen waren dat de politie toch de dader niet zal vinden of dat het misdrijf niet ernstig genoeg is. Enkelen zagen het aangifte doen van slachtofferschap van misdrijven, waarvan men wist of vermoedde dat de dader dezelfde etnische origine had, als een vorm van verklikken.

Enkele jongeren van Marokkaanse origine hadden een nogal ambivalente houding ten aanzien van de politie in Marokko, die zij kenden vanuit hun vakantieverblijven daar. Enerzijds vermeldden zij dat politiemensen in Marokko meer gemotiveerd zijn dan de Belgische, hun uniform met trots en respect dragen en geen machtsmisbruik plegen. Anderzijds vertelden zij dat deze politie agressiever optreedt waardoor het preventief effect ook groter is.

Opvattingen over en ervaringen met de bijzondere jeugdzorg, justitie en welzijnswerk.

Enkele jongeren uitten hun kritiek op de wijze waarop zij door het Comité Bijzondere Jeugdzorg waren geplaatst naar aanleiding van een problematische opvoedingssituatie. De plaatsing in een home mocht voor hen enkel een noodoplossing zijn.

Slechts een minderheid van jongeren van Marokkaanse origine was tevreden over de kwaliteit van de rechtsbijstand die zij van hun pro deo advocaat kregen. Een meerderheid van deze jongeren was hierover ontevreden. Jongeren van Turkse origine hadden minder kritiek op de rechtsbijstand door hun pro deo advocaat. Meer jongeren, vooral ouder dan 18 jaar, kozen zelf voor een advocaat.

Een grote meerderheid van jongeren van Marokkaanse en Turkse origine had geen kritiek op de strengheid van de maatregel die hen door de jeugdrechter werd opgelegd maar wel op zijn/haar persoonlijke benaderingswijze van de jongeren. Ze vonden dat ze te weinig oog hadden voor hun probleemsituaties. Zij klaagden ook over het gebrek aan respect waarmee ze bejegend werden. Weinig jeugdrechters motiveerden hun beslissing, wat zij wel belangrijk vonden voor een zinvolle plaatsing in een instelling. Sommige jongeren van Marokkaanse origine stelden dat zij eerder dan autochtonen geplaatst werden in een instelling. Anderen vonden dat de jeugdrechter het machtsmisbruik gepleegd door de politie niet afkeurde. Zes van de twaalf minderjarigen van Marokkaanse origine poneerden dat zij werden gesanctioneerd zonder dat ze de aanklaagde feiten hadden gepleegd. Nog anderen vonden dat zij meer in aanmerking zouden moeten komen voor alternatieve straffen. De meeste stonden weigerachtig ten aanzien van een alternatieve maatregel waardoor zij rechtstreeks geconfronteerd werden met het slachtoffer zoals bij herstelbemiddeling. De meeste allochtone minderjarigen stonden positief ten aanzien van de alternatieve straf die zij moesten uitvoeren. Over de vorming die zij bij hun alternatieve straf meekregen waren de meningen verdeeld. Minderjarigen van Turkse origine stonden negatiever tegenover vormen van alternatieve sanctionering. Sommigen vonden het jammer dat zij op de plaats waar zij hun alternatieve straf hadden uitgevoerd, niet verder konden blijven werken. Onder de jongeren van Marokkaanse origine was er meer kritiek op de uitspraak van de jeugdrechter dan onder de jongeren van Turkse origine. In de ogen van de meeste allochtone jongeren is een goede jeugdrechter een rechter die streng is maar de jongere op een persoonlijke en respectvolle manier benadert, die tracht te achterhalen wat het achterliggend probleem is van de delinquente jongeren, die zijn opgelegde maatregel motiveert en die tenslotte de jongere ook achteraf blijft volgen.

De kritiek van de allochtone jongeren was echter veel algemener ten aanzien van de consulenten van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank. Een meerderheid beweerde geen contact te hebben gehad met de consulenten. Wanneer ze wel contact hadden waren velen ontevreden over de tussenkomst. Jongeren van Turkse origine oordeelden milder ten aanzien van de tussenkomsten van de consulenten van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank, zeker wanneer deze eveneens van Turkse origine waren.

De allochtone jongeren uitten zich zeer positief ten aanzien van allerlei vormen van welzijnswerk waarmee zij contact hadden, zoals begeleid zelfstandig wonen, straathoekwerk, het project U-Turn, enz. Zij waren zeer enthousiast over de interventies van welzijnswerkers van Marokkaanse en Turkse origine.

Ervaringen met de gesloten instellingen en de gevangenis

De minderjarige allochtonen van Marokkaanse en Turkse origine werden uitgebreid bevraagd over hun verblijf in de Gemeenschapsinstellingen in Mol en Ruislede en in de Federale instelling te Everberg. Ook bij de meerderjarige allochtonen van Marokkaanse en Turkse origine werd gepeild naar hun vroegere ervaringen in de bovenvermelde instellingen.

De bevraagde meerderjarigen van Marokkaanse origine hadden gemiddeld drie keer in een instelling verbleven. Bij de bevraagde meerderjarigen van Turkse origine lag het gemiddelde op vier opnames in een instelling.

Een minderheid van de jongeren van Marokkaanse afkomst had positieve ervaringen in de omgang met de opvoeders. Een meerderheid daarentegen evalueerde het optreden van de opvoeders op de ene of andere wijze negatief. De relatie tussen minderjarigen van Turkse afkomst en hun opvoeders bleek minder problematisch te zijn dan bij de minderjarigen van Marokkaanse origine.

Veel terugkerende klachten waren een gebrek aan respect van de opvoeders, het toepassen van niet-gemotiveerde sancties, vormen van discriminatie en uitsluiting die duidelijk werden bij een voorrangbehandeling van autochtone jongeren, bij vooroordelen van opvoeders en bij racistisch woordgebruik.

Een veel gehoorde kritiek was dat het moeilijk was hun islamitisch geloof te beleven. Zij ondervonden problemen om de regels gedurende de ramadan na te leven en om de imam te spreken. In een bepaalde instelling werd ook varkensvlees geserveerd zonder alternatief. Een kleine minderheid van jongeren van Marokkaanse origine beklagde zich erover dat zij hun eigen taal niet konden spreken.

Het verblijf in een instelling grijpt diep in op het persoonlijk leven. Sommigen ervoeren belangrijke problemen om zich aan te passen aan de interne regels van de instelling. Anderen betreurden de negatieve invloed van hun verblijf in de instelling op hun schoolloopbaan en op hun relaties met ouders, vrienden en familie. Enkelen gaven aan dat zij geen examens konden afleggen op de school waar zij ingeschreven waren en daardoor een jaar verloren. Anderen vonden het onderwijsniveau in de instelling te laag. Sommigen konden bepaalde beroepsateliërs niet volgen wegens plaatsgebrek of gebrek aan keuzemogelijkheden.

De meeste jongeren stelden hun plaatsing niet in vraag, behalve wanneer zij op 13 of 14 jarige leeftijd werden opgenomen in een instelling. Zij vonden wel dat de sanctie geen onnodige schade mag toebrengen aan hun toekomstmogelijkheden. Zo werd vooral gepleit voor een verbetering van het hulpverleningsaanbod, een vergroting van de contactmogelijkheden met ouders en familie en een verbetering van het onderwijs en opleidingsaanbod.

Een algemeen gehoorde klacht was dat jongeren met psychische stoornissen en problemen niet in deze instellingen thuis horen maar in de psychiatrie. Dezelfde opvatting leefde ook onder de bevroegde gedetineerden van Marokkaanse en Turkse origine ten aanzien van het verblijf van geïnterneerden in de gevangenis.

Een minderheid van de bevroegde meerderjarigen van Marokkaanse en

Turkse origine was positief ingesteld ten aanzien van hun verblijf in de gevangenis. Een meerderheid stond daarentegen negatief. Algemeen vonden de meeste het gevangenisregime gemakkelijker te dragen dan het regime in de instellingen. Toch vonden sommigen daardoor verveling een probleem.

Ook de meerderjarigen waren vragende partij om hun islamitische geloofsovertuiging beter te kunnen beleven. De steun van familie en vrienden vonden zij heel belangrijk. De arbeids- en opleidingsmogelijkheden moesten meer op de huidige arbeidsmarkt afgestemd worden. De voorkeursbehandeling die autochtone gedetineerden kregen, ervoeren allochtone gedetineerden als discriminerend. De relaties met vooral oudere bewakers werden als positief ervaren. Problemen tussen cipiers en allochtonen leidden daarentegen tot spanningen in de gevangenis.

ERVARINGEN VAN DE JONGE ALLOCHTONE JONGENS EN JONGE MANNEN MET DISCRIMINATIE, UITSLUITING EN RACISME

Een meerderheid van jongeren van Turkse en Marokkaanse origine had concrete en tastbare ervaringen op het vlak van discriminatie en racisme op school, in het zoeken naar werk en in hun vrije tijd.

In een aantal gevallen werd een inschrijving in een bepaalde school geweigerd. Ook op school werden ze met racistische uitingen geconfronteerd.

In het zoeken naar werk werden zij vaak door werkgevers en interim kantoren (dikwijls op vraag van werkgevers) niet gerekruteerd op basis van racistische vooroordelen. Een geval werd ook gemeld waarbij een jongen van Marokkaanse origine zich om racistische redenen niet kon laten verzekeren.

In het zoeken naar huisvesting werd ook discriminatie door huisbazen gemeld. Racistische discriminatie op het vlak van werk en huisvesting was vaak moeilijk te bewijzen omdat door werkgevers en huisbazen allerlei trucjes werden gebruikt om een arbeidsplaats of huis maar niet aan een allochtoon te moeten toebedelen.

De allochtone jongeren vonden moeilijker toegang tot het autochtone verenigingsleven. Wanneer zij bijvoorbeeld in sportverenigingen wel aan de slag konden, meldden sommigen duidelijke gevallen van discriminatie. Zeker wanneer zij zich in groep bevonden werd vaak de toegang geweigerd tot discotheken, cafés, ...

Op straat en in de buurt werden velen getroffen door racistische uitlatingen, enkelen ook door racistisch geïnspireerd geweld (vooral van skinheads).

Sommige allochtone jongens werden ook geconfronteerd met vormen van verbaal en fysisch racistisch geweld door leden van de politie. Een aantal jongens van Marokkaanse en Turkse origine voelden zich ook door politie en justitie gediscrimineerd. Zij werden vlugger opgepakt, minder snel weer vrijgelaten en langer effectief opgesloten. Alternatieve sancties werden hen minder voorgesteld. Sommige jongeren gaven ook voorbeelden van discriminatie in de instellingen en gevangenissen waarin zij verbleven.

In sommige levensverhalen gaven allochtone jongeren ook voorbeelden van hoe zij op hun beurt op racistische grondslag andere minderheden discrimineerden: respondenten van Turkse origine ten aanzien van Marokkanen en Marokkanen ten aanzien van Albanezen.

BESLUIT

Het onderzoek dat in deze bijdrage werd samengevat en besproken handelde over jongens en jonge mannen, vooral van Marokkaanse maar ook van Turkse origine, die wegens het plegen van ernstige misdrijven in een gesloten instelling werden geplaatst. De meeste woonden in Antwerpen, maar sommigen kwamen ook uit andere Vlaamse steden.

Dit kwalitatief onderzoek werd opgezet vanuit een interesse in hun levensgeschiedenis en levensverhaal. We wilden met dit onderzoek achterhalen in welke mate deze zogenaamde harde kern van allochtone jeugddelinquenten de gewelddadige jonge etters zijn die alleen maar door harde repressie en opsluiting onschadelijk kunnen gemaakt worden, zoals vele politici, politiemensen en media voorspiegelen.

Hun levensgeschiedenis en levensverhaal maakten ons evenwel duidelijk dat het dominante verhaal over deze delinquenten jongeren een simplistisch, reducerend en vertekenend beeld ophangt van deze jongens en jonge mannen. Ook werd ons duidelijk dat het repressief en hard beleid ten aanzien van deze jongeren een éézijdig, kortzichtig en simplistisch antwoord is op een complex probleem dat in de eerste plaats een socio-economisch stedelijk probleem is en veel minder dan algemeen gedacht cultureel van aard is.

De meeste bevraagde jongens en jonge mannen groeiden op in conformistische gezinnen waar vooral de vaders aandrongen op een strikte naleving van regels. De meeste ouders hechtten ook veel belang aan de schoolloopbaan van hun kinderen.

In hun adolescentie komen vooral jongens onder de invloed van waarden die in onze samenleving sterk worden aangeprezen zoals snel rijk worden, de drang om te consumeren, de egoïstische competitie tussen mensen, het nastreven van een rendement van inspanningen op korte termijn. Door hun achterstelling in het onderwijs, in werksituaties en in hun vrije tijd en door de discriminatie die zij hierbij soms ervaren, dringt het tot hen door dat zij deze waarden slechts met veel moeite zullen kunnen realiseren via het onderwijs, hun opleiding en hun werksituatie.

Gedragsproblemen op school en een beperkte betrokkenheid bij de leerstof doen hen afhaken op school. Steeds opnieuw zakken sommigen af naar lagere studierichtingen. Uit de levensverhalen blijkt de helft van de bevraagde minderjarige jongens niet eens in een school ingeschreven te zijn. De anderen zijn meestal in het beroeps- of deeltijds onderwijs terechtgekomen. Het viel ons trouwens op dat bijna alle bevraagde jongeren diverse werkervaringen achter de rug hadden, meestal in kortstondige, slecht betaalde, harde en rechtenloze situaties.

Bij het afhaken van school gaan deze jongeren minder en minder om met hun autochtone vrienden van school. Bij het spijbelen en rondhangen op straat zoeken ze nu meer contact op met oudere jongens uit hun woonbuurt, die meestal van dezelfde etnische origine zijn.

Door hun uitsluiting, lage scholing en terugval op hun eigen etnische gemeenschap hebben de ouders doorgaans geen zicht en nog veel minder greep en controle op de criminogene situaties waarin hun zoons zich bevinden. Door hun oudere meer ervaren vrienden komen deze jongens in contact met de informele en illegale netwerken uit hun woonbuurten. Bij gebrek aan initiatieven van de bedrijfswereld en de overheid hebben deze netwerken wel economische mogelijkheden te bieden aan deze jongeren. Het 'snel verdiend geld' brengt hen vlug in de verleiding om een delinquente loopbaan te ontwikkelen.

De jonge veelplegers van misdrijven (van Marokkaanse en Turkse origine) alleen aanpakken door harde repressie is éénzijdig, kortzichtig en simplistisch. De harde aanpak alleen vergroot enkel de criminaliteit - en onveiligheidsproblemen. Het preventief en repressief beleid van de overheid moet overigens op alle (autochtone en allochtone) jongeren gericht zijn die vanuit hun achterstelling tot het plegen van deze criminaliteitsvormen kunnen komen.

Vele onderwijzers, leraars, bedrijven, welzijnswerkers, opvoeders en hulpverleners uit verschillende sectoren, politiemensen en rechters verrichten reeds lang weinig maatschappelijk gewaardeerde inspanningen waardoor achtergestelde jongeren niet (langer) het delinquentie pad betreden. Zonder hun inspanningen zouden de criminaliteit - en onveiligheidsproblemen nog veel groter zijn. Hun inspanningen worden vaak om redenen van bezuiniging zwaarder op de proef gesteld.

Het beleid dient hun inspanningen op het vlak van onderwijs, opleiding, tewerkstelling, woonsituatie, vrije tijdsbeleving, welzijnswerk en hulpverlening meer mogelijkheden en ondersteuning te geven. Een respectvol, correct en niet-discriminerend optreden van politie en justitie, dat daarom niet minder streng hoeft te zijn, kan alleen als sluitstuk het sociaal-economisch stedelijk probleem van de (allochtone) jeugd delinquentie mede helpen bestrijden.

BIBLIOGRAFIE

BAARDA, D. B., GOEDE, M. P. M. DE en TEUNISSEN, J., *Basisboek kwalitatief onderzoek*, Houten, Educatieve Partners Nederland BV, 1997.

BOVENKERK, F. en YESILGOZ, Y., 'Multiculturaliteit in de strafrechtspleging', *Tijdschrift voor beleid en maatschappij*, jrg. 26, nr. 4, 1999, 230-251.

DUCHATEAU, K., VAN POECK, B. en HEBBERECHT, P. *Het levensverhaal van jongeren van Turkse en Marokkaanse origine met een instellingsverleden*, Gent, Onderzoeksgroep Criminologie en Rechtssociologie, 2004.

FOBLETS, M.C., PIETERS, K. en DJAIT, B., *Mietjes en macho's. De belevingswereld van autochtone jongeren en jongeren van Marokkaanse, Turkse, Subsaharaanse en Oost-Europese herkomst*, Leuven, KU Leuven, 2004.

GEMERT, F. VAN, *Ieder voor zich. Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1998.

HEBBERECHT, P., 'Van preventiecontract tot veiligheid - en samenlevingscontract...of de logica van een veiligheidsstaat', *Panopticon*, 1997, 18, 2, 101-110.

HEBBERECHT, P., 'Een oneerlijk onderzoek' in *Het Failliet van de integratie? Het multiculturalismedebat in Vlaanderen Minderheden in de samenleving*, BROECK, B. VAN DEN en FOGLETS, M. C. (red.), nr. 12, Leuven, Acco, 2002, 171-173.

HOFF, C. A. VAN 'T, 'Gezagsverhoudingen binnen Marokkaanse gezinnen', *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 33, nr. 2, 1991, 130-141.

JUNGER, M., 'De sociale controle theorie toegepast op jongens uit etnische minderheden', *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 33, nr. 2, 1991, 115-129.

LEA, J. en YOUNG, J., *What is to be done about law & order?*, London, Pluto Press, 1993.

MIEDEMA, S., 'Onderzoek nader onderzocht. Etnografisch onderzoek naar de relatie tussen etniciteit, groepsvorming en delinquentie bij jongeren', *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 2, nr. 44, 2002, 150 - 161.

NIJHOF, G., *Levensverhalen. Over de methode van autobiografisch onderzoek in de sociologie*, Amsterdam, Boom, 2000.

SAN, M. VAN, *Stelen en steken. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*, Amsterdam, Het spinhuis, 1998.

SAN, M. VAN en LEERKES, A., *Criminaliteit en criminalisering. Allochtone jongeren in België*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2001.

SANSONE, L., *Schitteren in de schaduw*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1992.

TAYLOR, I., WALTON, P. and YOUNG, J., *The New Criminology*, London, Routledge and Kegan Paul, 1973.

WERDMOLDER, H., *Een generatie op drift*, Arnhem, Gouda Quint, 1990.